

HISTORICKÉ PREMISY A MANTINELY KODIFIKÁCIE OBČIANSKEHO PRÁVA HMOTNÉHO V UHORSKU¹

Adriana ŠVECOVÁ

Trnavská univerzita v Trnave
Katedra dejín práva
Hornopotočná 23
918 43 Trnava, Slovakia
adriana.svecova@truni.sk
ORCID ID: 0000-0002-8502-1139

ŠVECOVÁ, Adriana. *Historic Premises and Limits of the Codification of the Hungarian Civil Substantive Law*. In *Studia Historica Nitriensia*, 2021, vol. 25, no. 1, pp. 47-70, ISSN 1338-7219, DOI: 10.17846/SHN.2021.25.1.47-70.

Drafting and adopting the Hungarian Civil Code was the greatest challenge in the so-called Transleithanian area during the existence of the Austro-Hungarian Dual Monarchy. Despite the diligent work of the main government body involved in the legislative works, the Ministry of Justice, the draft of the Civil Code (1900) was only brought for public discussion until the end of the 19th century. In the centre of the author's attention is a brief insight into the commencement of the codification process during the dualist era which started right after the Austro-Hungarian Compromise of 1867, by the decision of the Ministry of Justice to swiftly initiate the civil substantial law codification in 1869. The readers will get acquainted with the historical and processual side of the works on the Civil Code Draft of 1900 which, even after hundred years, is still an interesting object of studies for its originality, legal creativity, and European nature which reflected the fact that the Hungarian civilists and lawmakers were well-established in the European community of lawyers.

Kľúčové slová: dualizmus; právny vývoj; Uhorsko; návrh občianskeho zákonníka z r. 1900; kodifikácia; kodifikačný proces; občianske právo hmotné; civilistika;

Keywords: Dualism; Development of Law; Kingdom of Hungary; Civil Code Draft of 1900; Codification; Legislative Process; Civil Substantive Law; The Civilist Doctrine;

Úvod

Liberalizujúce a modernizujúce sa dualistické Uhorsko nasledovalo západoeurópske kodifikačné trendy, hoc i vývojovo oneskorene, no s istou dávkou opatrnosti a váhavosti. Ústavne sa proces kodifikácie znovuinicioval až plnou obnovou uhorskej ústavnosti (po r. 1860) a následnou realizáciou maďarskej štátotvor-

¹ Štúdia je výsledkom riešenia grantu VEGA č. 1/0018/19 s názvom Renesancia zabudnutých a znovu obnovených inštitútov dedičského práva na Slovensku.

nej idey vyrovnania sa s viedenským dvorom v roku 1867. Prvý návrh OZ² sa podarilo predložiť na verejnú diskusiu až v roku 1900, pričom išlo z rozhodnutia ministra spravodlivosti A. Plósza iba o diskusívny elaborát paragrafového znenia spolu s dodatočne vydanou dôvodovou správou s ambíciou utvoriť priestor pre širokospektrálny verejný dialóg o ňom. Keďže tento návrh vykazuje predovšetkým znaky originálnej uhorskej právnej civilistiky³, kreujúcej sa na prelome 19. a 20. storočia, je hodný našej právnohistorickej pozornosti. Kodifikačný proces bol iste poznačený aj významným odklonom a konfrontáciou s pôvodným, pred-revolučným⁴ uhorským civilným právom (v odkaze na výsledky Judexkuriálnej konferencie v r. 1861⁵), s ktorými sa návrh OZ snažil vysporiadať. Na úvod ešte doplníme, že na I. návrh OZ obsahovo a formálne nadviazal II. návrh OZ, ktorý predstavila v r. 1913 samotná vláda po viac ako jednu dekádu trvajúcej ďalšej kodifikačnej fáze (r. 1900 – 1913). Ten už bol určený na parlamentné prerokovanie a konečné schválenie. Predmetný vládny návrh sa preskúmaval v prvých rokoch svetovej vojny ešte v špecializovanej komisii dolnej snemovne, ale pre známe dôvody prebiehajúcej vojny sa ani tento II. návrh nekodifikoval. Tak sa v predchádzajúcich desaťročiach trvajúca, intenzívna kodifikačná etapa skončila po rozpade monarchie neúspechom občianskoprávnej kodifikácie hmotného práva⁶ pre všetky nástupnícke štáty Uhorska, vrátane Slovenska, ktoré sa rozhodlo uberať vlastnou cestou, spojenou s koexistenciou i konfrontáciou s českou, resp. rakúskou právnou (civilistickou) vedou a kultúrou.

² Jeho obsahové zhodnotenie pozri nižšie, keďže rozbor paragrafového znenia návrhu OZ by zreteľne prekročil rozsah tejto štúdie.

³ Súčasnou slovenskou terminológiou označené ako občianske právo hmotné, zaradené medzi hlavné odvetvia súkromného práva. Moderná uhorská civilistika ako právna veda vznikala práve počas systematickej práce na občianskom kódexe, a to nielen pôsobením viacerých stálych občianskych kodifikačných komisií, ale aj v dynamicky tvoriacej sa odbornej civilistickej spisbe, reprezentujúcej sa v odborných periodikách, akademickej právnickej praxi či odbornej činnosti odborových zväzov právnických komôr a ich členov (najmä notárska a advokátska odborná verejnosť bola v tej dobe výrazne vedecky a odborne plodná).

⁴ Právo pred revolúciou r. 1848/49, stojace predovšetkým na obyčajovej zbierke nazvanej skrátené Tripartitum a obyčajovom práve v ňom konzervovanom.

⁵ Konferencia organizovaná na pôde najvyššieho uhorského súdu Kráľovskej kúrie na začiatku roka 1861, ktorou sa štát a uhorská právnická obec vyrovnala s absolutizmom a naoktrojovaním rakúskeho právneho poriadku počas 50-tych rokov 19. storočia. Prihlásila sa tiež k reformám štátu a práva v rokoch 1848/49. Konferencia, zostavená z čelných predstaviteľov právnej vedy a praxe, uhájila a presadila nasledovný východiskový výsledok, že sa právny stav po obnovení uhorskej ústavnosti vráti pred revolučný rok 1848, ale pri zohľadnení viacerých defeudalizačných zmien po revolúcii, ktoré priznali všetkým občanov rovnosť pred zákonom a zrovnoprávnili (v zásade ale s istými výnimkami napr. pre zmluvných poddaných, ktorý status revolúcia nezmenila) najmä vlastnícke a osobné pomery bývalých poddaných a mešťanov so šľachtou. Konferencia zachovala aj niektoré rakúske právne normy vo vzťahu k banskému právu a vlastníckemu právu k nehnuteľnostiam. Bližšie ku konferencii a jej výsledkom v podobe záväzných smerníc pre uhorské súdnictvo nazvané ako Dočasné súdne pravidlá (ďalej len DSP) pozri GÁBRIŠ, Tomáš. Dočasné súdne pravidlá Judexkuriálnej konferencie z roku 1861. Monografická štúdia a historikoprávny komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. V nemeckom vydaní DAUSCHER, Anton. Das ungarische Civil- und Strafrecht nach den Beschlüssen der Judes-Curial-Conferenz. Wien: Friedrich Manz, 1862.

⁶ V občianskom práve procesnom sa udiala prvá kodifikácia prijatím zák. čl. LIV/1868, ktorý prešiel rekodifikáciou v zák. čl. I/1911.

Historické premisy občianskoprávnej kodifikácie

V skratke pod pojmom kodifikácia⁷ sa v súdobej uhorskej právnickej spisbe rozumelo prijatie príslušného zákona/zákonníka, obsahujúceho okrem viac-menej úplnej právnej úpravy aj čiastočnú úpravu ostatných, súvisiacich právnych odvetví.⁸ Jeden z najvýznamnejších determinantov budúcej kodifikácie predstavovali reformné a modernizačné elementy meniaceho sa štátu a práva v sledovanom 19. storočí, pod ktoré podriadujeme všetky relevantné prvky moderny tvoriacej liberálno-buržoázny štát, národne emancipovaný a prebudovaný (resp. pomaly a postupne prebudovávaný) ekonomikou voľného trhu.⁹ Pripomeňme však, že spoločensko-ekonomické podmienky zaostávali za predstavami vtedajších legislatívco v Budapešti, z ktorých mnohí boli konfrontovaní s rozvinutými (najmä po revolúciách v roku 1848/49) liberálnymi politickými a hospodárskymi podmienkami v západoeurópskych štátoch. Naopak Uhorsko sa v realite súvekých právnych a spoločenských vzťahov potýkalo s polofeudálnymi prežitkami a veľmi pozvoľna sa rozvíjajúcou liberálnou demokraciou.¹⁰

V civilnom práve (*ius civile*), pod ktoré podľa vtedajšej uhorskej právnej doktríny radíme všetky odvetvia práva zasahujúce do života jednotlivca (vrátane trestného práva a pod.), sa spolu s ideou kodifikácie, ktorá sa tu očividne len nechala inšpirovať európskych vývojom, do popredia dostala aj požiadavka odmietnutia stredovekého stavovského systému a z neho plynúcich privilégií a exempcií a následné budovanie nového občianskeho štátu založeného na rovnosti ľudí pred zákonom.¹¹ Avšak práve na základe revolučného, defeudalizujú-

⁷ Termín kodifikácia možno viacvýznamovo definovať, no za najrealistickejšiu možno považovať definíciu J. Salmonowicza: „zbierka právnych noriem väčšieho a uceleného materiálneho charakteru majúceho moc platného práva, záväzného z titulu samostatného (zákonodarného) aktu.“ In SALMONOWICZ, Stanisław Narodziny nowożytnej myśli kodyfikacyjnej w Europie. In SALMONOWICZ, Stanisław et al. Studia historycznoprawne, Toruń, 1995, s. 82. K rozsiahlej problematike kodifikácie v európskom právnohistorickom vývoji pozri naposledy napríklad SZAFRAŇSKI, Wojciech. Pojęcie kodyfikacji w ujęciu historycznym. In WILIŃSKI, Paweł. Prawo wobec wyznań współczesności. Tomus II., Poznań: Uni druck Wydawnictwo i Drukarnia, 2005, s. 107–113.

⁸ MÁDL, Ferenc. Kodifikation des ungarischen Privat- und Handelsrecht im Zeitalter des Dualismus. In CSIZMADIA, A. – KOVÁCS, K. et al. Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa (1848–1944). Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 88.

⁹ K tomu pozri napr. KAJTÁR, István. Deák und die Modernisierungsprozesse des 19. Jahrhunderts. In MEZEY, Barna – MATHÉ, Gábor et al. Nationalstaat – Monarchie – Mitteleuropa. Zur Erinnerung an den Advokaten der Nation, Ferenc Deák. Budapest: Verlag Gondolat, 2004, s. 24–33; KAJTÁR, István. A dualista kori magyar állam- és jogrendzer a modernizáció fényében. In ANDRÁSSY, György et al. Magyarország a (nagy)hatalmak erőterében. Tanulmányok Ormos Mária 70. születésnapja, Pécs: University Press, 2000, s. 307–320; KAJTÁR, István. Tradition und Reform. (Politische Argumentation in den Jahrzehnten des ungarischen Reformzeitalters. In MATHÉ, Gábor – MEZEY, Barna et al. Von dem Vormärz bis zum 20. Jahrhundert. Tradition und Erneuerung in der ungarischen Rechtsentwicklung. Studie zu den Reformen in den 19.–20. Jahrhunderten, Würzburg-Budapest, 2002, s. 12–28.

¹⁰ MÁDL, Kodifikation des ungarischen Privat- und Handelsrecht, s. 87.

¹¹ Ako uvádza Š. Luby diferenciácia verejného a súkromného práva nebola zreteľne odlišená. Počas feudalizmu a aj po roku 1848 sa vychádzalo z doktrinálneho chápania Weröczyho Tripartita, úvod, čl. 2, § 3 a 9. Za civilné právo (*ius civile*) sa považovalo právo, „ktoré si pre seba vytvoril každý národ alebo spoločenstvo občanov z Božích a ľudských dôvodov.“ Pozri LUBY, Štefan.

ceho slovníka r. 1848 o všeobecnej rovnosti pred zákonom si v Uhorsku konečne osvojili význam súčasného civilného práva = občianskeho práva hmotného, upravujúceho občianskoprávne (súkromnoprávne) vzťahy, ktoré sú charakteristické individuálnou rovnoprávnosťou všetkých subjektov (fyzických a právnických osôb) pred zákonom a dispozičnou autonómiou (slobodou) s prevažne dobrovoľnou (dispozitívnou) právnou úpravou. Spomeňme tiež, že jeden z revolučných ústavných bratislavských zákonov zák. čl. XV/1848 zaviazal uhorskú vládu pripraviť prvý návrh občianskeho zákonníka, ale pre neúspech revolučných rokov sa nedospelo ani k jeho prípravnej, iniciačnej fáze.¹²

Materiálnym východiskom budúcej kodifikácie uhorského občianskeho práva hmotného (nazývaného tiež veľmi zovšeobecnene ako všeobecné súkromné právo) 19. storočia stále zostával uznávaný právny korpus stredoveko-novovekej zbierky *Tripartita* (r. 1514)¹³, ktorý však už dávno vykazoval znaky obsolétnej, starej a nevyhovujúcej úpravy.¹⁴ Jeho gloriolu neprekonaného „kodifikačného“ diela domácej jurisprudencie sa uhorskí kodifikátori v 70. až 90. tých rokoch 19. storočia snažili prekonať a nahradiť dôstojným nasledovníkom v podobe seriózneho návrhu všeobecného občianskeho zákonníka (OZ).

Pevnejší teoretický rámec a mantinely budúcej kodifikácie nachádzame u L. Szalaya, ktorý v diele *Kodifikácia* definoval pre budúcu uhorskú občiansku kodifikáciu nasledovné princípy, ktoré zároveň vytýčili aj ciele a výhody kodifikácie, ktorou sa určite mal kreovať nový právny systém a mala započatť aj nová právna epocha; kódexom sa mala uskutočniť aj nevyhnutná unifikácia

---

Dejiny súkromného práva na Slovensku. Reprint. Bratislava: Iura edition, 2002, s. 163. Za takýto obsah a étos súkromného práva sa zasadzoval napr. najvýznamnejší maďarský právny reformátor F. Deák. Napr. in SZABÓ, Béla. Deák und das Privatrecht. In *Nationalstaat - Monarchie - Mitteleuropa. Zur Erinnerung an den Advokaten der Nation, Ferenc Deák, MEZEY, Barna - MATHÉ, Gábor et al.*, Budapest: Verlag Gondolat, 2004, s. 125. K Deákovým názorom na kodifikáciu súkromného práva, ktorej piliermi sa mali stať osobná aj vlastnícka sloboda, sa vyjadril K. Szladits: Deák „naliehal namiesto kauzistickej metódy Digest na vytvorenie systematického kódexu“. Citované podľa SZLADITS, Károly. Deák Ferencz és mai magánjogunk. In *Jogtudományi Közlöny*, 1903, roč. 42, s. 351.

¹² V slovenskej a českej právnej historiografii sa zákony prijaté na poslednom sneme v Prešporke z r. 1847/48 označujú ahistoricky za revolučné bratislavské zákonné články, resp. aj za Bratislavskú marcovú ústavu (vzhľadom na ich prijatie na marcovom snemovom zasadnutí). Zákony nadobudli účinnosť od 11. apríla 1848 (označované sú preto duálne aj ako aprílové zákony, najmä v maďarskej historiografii). K myšlienke kodifikácie spred roka a v roku 1848 bližšie pozri napr. BALOGH, Judit. A magyar magánjogi kodifikáció gondolata és az 1848-as jogi forradalom. In MEZEY Barna - VÖRÖS Imre et al., *Forradalom vagy reform? Tanulmányok az 1848/49-es szabadságharc állam- és jogfejlődéséről*. Budapest, 1999, s. 148 - 160; HOMOKI-NAGY, Mária. Egy új nemzeti kódex szükségessége: megjegyzések a polgári jogi kodifikáció történetéhez. In *Jogtörténeti Szemle*, 2017, roč. 17, s. 45 - 48.

¹³ Zbierka obyčajového stredovekého práva, spísaná Štefanom Werbőczym, ktorej význam sa upevnil v novoveku a ktorá bola dominujúcim prameňom šľachtického a doplňujúcim prameňom aj pre nepriviligované stavy až do roku 1848. Anglický preklad BAK, János M. - BANYÓ, Péter - RÁDY, Márton. Stephen Werbőczy: *The Customary Law of the Renowned Kingdom of Hungary in Three Parts (1517)*. Budapest: Central European University, 2005.

¹⁴ Pretože sa neprijal OZ, niektoré ustanovenia *Tripartita* sa naďalej aj po roku 1848, resp. 1861 (za základe DSP) užívali v uhorskom súkromnom práve naďalej. Z jeho pramenného základu stojacom na obyčajovo-zákonnom práve sa predovšetkým opierala veľmi zaujímavá a v súčasnosti na Slovensku ešte dobre nespreskúmaná uhorská súdna prax a právna veda 19. storočia.

a radikálna revízia vtedajšieho práva, čím by sa nastolila požadovaná právna istota a nespochybniteľná záväznosť súdobého uhorského práva, najmä vo vzťahu k súdnej praxi. L. Szalay, osvojac si najmä francúzsky vzor *Code civil*, zastával názor, ktorý sa, mimochodom, pri I. návrhu OZ aj presadil, že kódex musí ponúkať „duchovný“ rešpekt voči nemu, prameniáci z vnútorne spravodlivého obsahu a vonkajšej stability a právnej sily.¹⁵ Definovať tento primárny elementárny kodifikačný princíp, o ktorý sa majú kodifikátori oprieť a určiť hlavný cieľ a smer kodifikácie, sa pokúsil aj J. Suhajda, ktorý tvrdil, že budúci zákonodarcovia majú zohľadniť rovnocenne oba materiálne kodifikačné zdroje a ich pozitíva: domácu aj zahraničnú úpravu, pričom však mali zostať nezávislí a slobodní pri vlastnej kodifikačnej práci.¹⁶

Odborný diskurz viedli kodifikátori k viacerým otázkam, z nich spomeňme len tie najpodstatnejšie:

1. odstránenie ešte existujúcich feudálnych pilierov súkromného práva: aviticity, t. j. zdedeného majetku šľachty (dedovizne) a jej dedičnej viazanosti; donačného systému, ktorý vytvoril majetkový základ privilegovaných stavov s viažanosťou len pre mužské pohlavie a urbáriálnych, poddanských vzťahov, ktoré sa tvorili na dedičnom nároku aj záväzku poddaného k ním užívanej pôde (poddanému prináležalo len tzv. úžitkové vlastníctvo – *dominium utile*), náležiacej do majetkového nehnuteľného základu zemepána, ktorý mal tzv. vrchné, radikálne vlastníctvo (*dominium directum*). S tým sa viazal zásadne zákaz disponovania s užívanou pôdou poddaným¹⁷.
2. Vecnoprávny základ občianskeho kódexu malo tvoriť rímskoprávne ponímanie vlastníckeho práva, poskytnutého všeobecne a rovnocenne všetkým občanom.
3. Osobnoprávny základ kódexu stál trvalo na všeobecnej rovnosti občanov pred zákonom.
4. Komplikovanú otázku inšpiračných zdrojov rozhodli kodifikátori v prospech nielen zachovania a ochrany niektorých pôvodných inštitútov uhorského civilného práva (vrátane prameňov práva spred roka 1848, osobitne právnej obyčaje), ale aj prijatia (receptie alebo skôr inšpirácie) zahraničných vzorov, najmä nemeckej (kodifikačné dielo Občianskeho zákonníka (BGB) sa podarilo dokončiť až v r. 1900), rakúskej (Všeobecný občiansky zákonník z r. 1811, známy pod nemeckou skratkou ABGB¹⁸) či švajčiarskej

¹⁵ SZALAY, László. Codificatio. In Publicistai dolgozatok Szalay László által. 1839–1844, Pest, 1847, s. 19–90.

¹⁶ SUHAJDA, János. Tanulmányok a polgári magánjogi codificatio terén. In Jogtudományi Közlöny, 1866, roč. 1, s. 485–486.

¹⁷ HOMOKI-NAGY, Mária. Die Kodifikation des ungarischen Zivilrechts im 19. Jahrhundert. In MEZEY, Barna et al. Rechtsgeschichtliche Vorträge. Budapest, 2004, s. 3–4.

¹⁸ V celom 19. storočí v Uhorsku totiž rezonovala najmä problematika vtedy toľko diskutovanej (a dodnes aktuálnej výzvy na europeizáciu práva) materiálnej receptie cudzieho, osobitne rakúskeho práva. Najzaujímavejším diskurzom prešla idea potenciálnej receptie rakúskeho ABGB, resp. dovtedajšieho vplyvu rakúskeho právneho poriadku en bloc, ku ktorému sa však pod ťarchou skúseností z 50-tich rokov už začiatkom 60-tých nikto v Uhorsku z pochopiteľných národno-emancipačných príčin a ústavných tradícií veľmi neprikláňal, hoci v rokoch 1870–1880 si uvedená cesta našla aj svojich významných zástancov, najmä z radov liberálne zmýšľajúcej

alebo aj francúzskej (Napoleónom I. prijatého *Code civil* z r. 1804) kodifikácie. Od roku 1870 sa totiž objavil stredný prúd, ktorého názory prevážili u kodifikačnej komisie, pripravujúcej I. návrh OZ. Ten tvrdil, že netreba odmietnuť právo platné spred roka 1848 z jeho materiálnej stránky (návrat k historickoprávnej škole, prezentovanej napr. členom kodifikačnej komisie Benjamínom Grosschmid-Zsögödom) a že treba v domácom práve odhaliť aj vplyvy nemeckého, rímskeho či kánonického práva. Jeho predstaviteľmi boli poprední autori prvých čiastkových kodifikačných návrhov – Rezső Dell’ Adami, Štefan Teleszky a čiastočne aj Gustáv Szász-Schwarz.¹⁹ Podobne presadzoval tento polokonzervatívny názor vyššie spomenutý Ján Suhajda, ktorý mal za to, že budúci kódex má zohľadňovať aj zahraničné vzory, ale len v nevyhnutnej miere a domáce právo sa má čo najviac preferovať a tým aj chrániť.²⁰

Najdôležitejším periodikom vo vzťahu k téme občianskoprávnej kodifikácie sa stal prvý odborný právnický časopis *Jogtudományi Közlöny* (JK, založený v r. 1866), v ktorom prvý šéfredaktor B. Ökrös venoval pozornosť teoreticko-praktickým otázkam budúcej kodifikácie.²¹ Na stránkach JK ale aj v ďalších odborných periodikách a individuálnych prácach uhorských civilistov tej doby sa veľmi kreatívne v prospech kodifikácie nielen z ideovo-politických dôvodov ale predovšetkým z pohľadu materiálneho jadra jednotlivých občianskych inštitútov a problémov

---

právnej praxe. Vnútny problém aproximovania aj politicky odmietaného rakúskeho práva sa považoval za ťažko riešiteľný, keďže rakúska úprava ABGB stála na iných historických a obsahových (materiálnych) základoch. Slovom K. Putza vtedajšie rakúske normy tvorili „sotva uchopiteľnú a náročnú materiu aj pre najlepších právnikov.“, ale Putz zároveň súhlasil s preberaním aj cudzích vzorov: „Právny základ a právne inštitúty cudzieho práva sa môžu prijať, aby zaplnili medzery domáceho práva.“ In PUTZ, Karl. Zur Frage der Rechts-Reception und Codifikation in Ungarn. Wien: Verlag der G. I. Manz’schen Buchhandlung, 1872, s. 41 – 47. Na zahraničné úpravy sa však prihliadalo len z principiálneho a všeobecného pohľadu, nie na konkrétne ustanovenia vybraných občianskych kódexov. In BALOGH, Judit. Debates in Articles (Positions in the Legal Literature on the Possibilities of Private Law Codifikation, 1866 – 1900). In *Journal on European History of Law*, 2020, roč. 11, č. 1, s. 128.

Všeobecne k recepcii cudzieho práva pozri najnovšie BALOGH, Judit. Österreichisches Recht in Ungarn und in Siebenbürgen: Westeuropäische Einflüsse auf die ungarische Zivilrechtskodifikation im 19.–20. Jahrhundert. In POLASCHEK, Martin – ZIEGERHOFER, Anita et al. *Recht ohne Grenzen – Grenzen des Rechts*. NY-Wien-Berlin-Paris-Frankfurt/m.-Bern, 1998, s. 123 – 125; HOMOKI-NAGY, Mária. Das Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch in der ungarischen Rechtspraxis der Richter. In BÉLI, Gábor – DUCHOŇOVÁ, Diana – FUNDÁRKOVÁ, Anna – KAJTÁR, István – PERES, Zsuzsa et al. *Institutions of Legal History with Special Regard to Legal Culture and History*, Pécs - Bratislava: Faculty of Law University of Pécs, 2011, s. 137 – 152.

¹⁹ BALOGH, Österreichisches Recht, s. 128.

²⁰ Relevantný príspevok SUHAJDA, János. Tanulmányok a polgári magánjogi codificatio terén. In *Jogtudományi Közlöny*, 1866, roč. 1, s. 485.

²¹ B. Ökrös napríklad zastával názor, že kódex má obsahovať len to, čo národ potrebuje teraz vo vlastnej praxi a osvojí si ho najlepšie len ten, kto je sám právnikom: „Kodifikátori sa musia povýšiť nad vlastné záujmy a prihliadnúť na vyššie štandardy právnej vedy.“ In ÖKRÖSS, Bálint. Codificatio. In *Jogtudományi Közlöny*, 1867, roč. 2, s. 98. V nasledujúcich ročníkoch tohto periodika sa autorsky pripájali i ďalší právnici, napr. Suhajda, Dárday a iní, ktorí publikovali kratšie či širšie štúdie, poznámky, názorové stanoviská, glosy a komentáre, návrhy k vtedy aktuálne prebiehajúcim kodifikačným prácam. Pozri BALOGH, Österreichisches Recht, s. 127.

rozdvíjala veda občianskeho, v širšom rozsahu všeobecného súkromného práva, ktorá často nahrádzala neexistujúcu literu zákona a vyplňala tak medzery v práve (*vacuum iuris*). O tom, že si z nej brala inšpiráciu aj uhorská súdna prax, nemôže byť pochýb, čo môžeme dokumentovať názorom L. Asztalosa: „Vznikla ojedinelá jednota teórie a praxe, pričom zástupcom právnej vedy prináležala pri neexistencii úspešnej kodifikácie nezastupiteľná úloha viac než kodifikovanému právu.“²²

Kodifikačný proces vedúci k I. návrhu OZ

Do revolučného r. 1848, t. j. do prijatia zásadných zákonov liberalizujúcich a defeudalizujúcich uhorskú spoločnosť, štát a právo, sa pripravili viaceré súkromnoprávne návrhy a oponentúry²³, ktoré však stále operovali a počítali so zachovaním starých právnych doktrín a inštitútov feudálneho a stavovsky podmieneného súkromného práva, rozdelením na šľachtu a nepriviligovaných mešťanov a poddaných a očividne nenašli dostatok hlasov v uhorskom sneme na schválenie uceleného kódexu.²⁴ Bilancia tohto predrevolučného kvasu rokov merôsmých na jednej strane nevykazovala ani jeden prijatý relevantný zákon, ktorý by mal rysy moderného kodifikačného zákonodarstva, predsa však najmä pod tlakom a vplyvom reformistov (napr. F. Deáka) sa prijali viaceré zákonné články odstraňujúce a demontujúce starý feudálny, stavovsky podmienený právny systém (vrátane súkromného práva).²⁵

Absolutizmus viedenského dvora v 50. rokoch neprial vôbec autonómnym kodifikačným prácam uhorskej civilistiky, ba treba na margo toho uviesť, že kodifikačný proces sa úplne pozastavil, keď cisár František Jozef I. importoval a naoktrojoval rakúsky právny poriadok. Počnúc rokom 1852 sa uvádzali do účinnosti rakúske normy, vrátane Všeobecného občianskeho zákonníka (ABGB), ktorý vtedy už niesol všetky znaky modernej európskej občianskoprávnej kodifikácie, ale pre uhorské laické a právnické kruhy veľmi cudzej a navyše obsahovo aj formálne veľmi vzdialenej domácejmu právnomu mysleniu a praxi.²⁶

²² ASZTALOS László. Entwicklung der ungarischen Privatrechtswissenschaft im Zeitalter des Daulismus. In CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán et al. Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa (1848 – 1944). Budapest: Akadémiai kiadó, 1970, s. 27.

²³ V tejto súvislosti vystupujú do popredia viaceré veľmi kvalitne pripravené návrhy prvých kódexov (občianskeho a trestného práva z r. 1795, 1830, 1843), ktoré sa pre rozličné dôvody a obštrukcie na oboch stranách: habsburskej aj uhorskej, nestali zákonom. Pozri HOMOKI-NAGY, Mária. Kodifikácie vagy reformkísérlet. In Győri tanulmányok, 1998, roč. 20, s. 65 – 73; LAC-LAVÍKOVÁ, Miriam – ŠVECOVÁ, Adriana. Premena uhorského súkromného práva v prvej polovici 19. storočia a jej vyjadrenie v Bratislavskej marcovej (1848). In VOJÁČEK, Ladislav – TAUCHEN, Jaromír – SCHELLE, Karel. Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 211 – 222.

²⁴ O tom sa zmienil tiež PUTZ, Zur Frage der Rechts-Reception, s. 37.; MÁDL, Kodifikation des ungarischen Privat- und Handelsrecht, s. 94.

²⁵ K nim sa radia napríklad zák. čl. XXV/1836 o súkromnoprávných úkonoch vo verejnoprávnom záujme a obchode; zák. čl. VIII/1840 o dedičskom práve poddaných; zák. čl. XV/1840 o zmenkovom práve; zák. čl. XVI/1840 o obchodníkoch; zák. čl. XVIII/1840 o verejnej obchodnej spoločnosti; zák. čl. XXII/1840 o konkurze; zák. čl. IV/1844 o vlastníctve šľachtických majetkov nešľachticmi; zák. čl. V/1844 o obsadzovaní verejných úradov nešľachticmi a i.

²⁶ PUTZ, Zur Frage der Rechts-Reception, s. 25; NESCHWARA, Christian. Das Geltung des österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches in Ungarn und seinen Nebenländern von

Až po jeho odznení bola v podmienkach ústavného provizória (rokov 1860–1867) v januári 1861 zvolaná do Pešti konferencia uhorských právnikov, pomenovaná ako Judexkuriálna konferencia, ktorá sa zaoberala viacerými otázkami kontinuity alebo diskontinuity vtedajšieho uhorského práva, tiež problémom zabezpečenia nevyhnutnej reformy súkromného práva.²⁷ Konferencia záverom prijala dôležité právne smernice alebo odporúčania, nazvané Dočasné súdne pravidlá (ďalej len DSP, maď. Ideiglenes törvénykezési szabályok), záväzné pre všeobecné uhorské súdy s právnou silou obyčaje²⁸, ktoré sa stali len elementárnymi materiálnymi pravidlami aj v oblasti uhorského občianskeho práva hmotného.²⁹ Svojím zámerom a obsahom totiž DSP nemohli nahradiť neexistujúci občiansky kódex (resp. aj kódexy iných právnych odvetví), a tak právnický stav a spoločnosť žila v očakávaní, že po vysporiadaní sa so štátoprávnou otázkou ďalšej existencie monarchie (v prospech uhorskej ústavnej samostatnosti, čiže očakávaného rakúsko-maďarského vyrovnania, Ausgleichu) bude môcť Uhorsko (resp. jeho vládne orgány) pristúpiť ku kreovaniu prvého reálneho návrhu občianskeho kódexu, resp. vzniku prvých občianskoprávných zákonov.³⁰

Ako už bolo uvedené vyššie, **práce na občianskoprávnej kodifikácii sa dostali do svojej kľúčovej fázy po rakúsko-uhorskom vyrovnaní**, keď sa ako východisko pociťovala naliehavá potreba ukončiť absenciu písaného, zákonného práva a tým odstrániť sústavnú právnu neistotu. Išlo o dobu nastupujúcej tretej generácie občianskoprávných kodifikácií v Európe³¹, vychádzajúcej z predstavy o komplexnej, ucelenej a logicky zjednotenej občianskoprávnej materii v jednom základnom zákone, ktorý by ale nevylučoval čiastkové zákonodarstvo.³² O spôsobe

---

1853 bis 1861. In Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung, 1996, roč. 114, s. 363 a nasl.

²⁷ Opätovne sa preto vyskytla otázka kodifikácie, ktorú Judexkuriálna konferencia formulovala vo vzťahu k svojim záverom DSP ako ústavné a právne provizórne pravidlá, platiace do času, „kým sa nedokončí ústavným spôsobom systematické kodifikačné dielo. (als die verfassungsmäßige Gesetzgebung das systematische Werk der Codifikation vollenden kan).“ In PUTZ, Zur Frage der Rechts-Reception, s. 26.

²⁸ Pravidlá DSP platili nie ako zákon, smernica najvyššieho súdu krajiny alebo ministerská vyhláška, ale sa stali písanou právnou obyčajou a nadobudli právnou silu obyčaje, považovanej ešte aj vtedy za uznaný formálny prameň uhorského práva.

²⁹ GÁBRIŠ, Dočasné súdne pravidlá, s. 186.

³⁰ Bližšie pozri MÁDL, Kodifikation des ungarischen Privat- und Handelsrecht, s.107 a n.

³¹ Ide o fázu tzv. tretej etapy vývoja európskych kodifikácií, v ktorej vznikli aj iné významné zákonníky, ako nemecký občiansky zákonník (BGB z r. 1896, účinný od r. 1900). Pozri aj HOMOKI-NAGY, Mária. Die Kodifikation des ungarischen Zivilrechts im 19. Jahrhundert. In Publikation der Rechtsgeschichtlichen Forschungsgruppe der Ungarischen Akademie für Wissenschaften an dem Lehrstuhl für ungarische Rechtsgeschichte. Budapest: Eötvös Loránd Universität, 2004, s. 9; tiež GÖNCZI, Katalin. Juristischer Wissenstransfer von Deutschland nach Ungarn im 19. Jahrhundert. In Ad Fontes. Europäisches Forum Junger Rechtshistorikerinnen und Rechtshistoriker. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 2002, s. 148 a n.

³² Pozri napr. DÖLEMEYER, Barbara. Zur Kodifikation des Zivilrechts in Europa des 19. Jahrhunderts. In PÉTER, Orsolya Márta et al. A bonis bona discere (Festgabe für János Zlinszky zum 70. Geburtstag). Miskolc. Bíbor Verlag, 1998, s. 329–343.

riešenia kodifikačných a tiež unifikačných prác sa však zviadla ešte dlhodobá diskusia.³³

Do kodifikačného procesu zasiahli i politické faktory, pretože primárnym štátnym orgánom gestorujúcim kodifikačné práce (a to nielen v odvetví občianskeho práva hmotného ale aj ďalších právnych odvetví) sa stalo ministerstvo spravodlivosti (MS, resp. jeho minister). Jednotliví ministri určovali dynamiku i vecné zameranie kodifikačných prác, čo sa napokon v realite kodifikačného tempa pri vzniku I. návrhu OZ jasne preukázalo.³⁴

V júli 1869 zasadala na MS legislatívna komisia, ktorá formulovala jednoznačný záver inštitucionálne dozorovať a koordinovať prípravu prvého návrhu OZ.³⁵ Obdobne sa vyslovil aj zjazd uhorských právnikov v r. 1870, ktorý sa vyslovil za čo najrýchlejšie vypracovanie občianskeho kódexu.³⁶ Napokon 15. marca 1871 profesor rímskeho práva na budapeštianskej univerzite Pavol Hoffmann³⁷ predstavil súkromný návrh všeobecnej časti súkromného práva, ktorý, hoci sa stal predmetom živej odbornej diskusie, bol napokon zamietnutý.³⁸

³³ V nej zaznievali taktiež negatívne, protikodifikačné hlasy, no väčšina právnickej obce, ku ktorej sa radili aj konzervatívne vnímaní právnici, ako bol napr. M. Herczegh, drukovala myšlienke súkromnoprávnej kodifikácie. Pozri napr. bližšie SZLADITS, Károly. A magyar magánjog jellegváltásai az utolsó száz év alatt (1840–1940). In ECKHART, Ferenc – DEGRÉ, Alajos et al. Emlékkönyv Dr. Viski Illés József tanári működésének 40.évfordulójára. Budapest. Stephaneum Nyomda, 1942, s. 478.

³⁴ SZÁSZY-SCHWARZ, Gustáv. A magánjogi törvénykönyvről. Tanulmányok és bírálatok. Budapest, 1909, s. 5–8.

³⁵ Anonymný príspevok uverejnený v: Zeitschrift für ungarisches öffentliches und Privatrecht, 1899, roč. 5, s. 9.

³⁶ Treba dodať, že korpus súkromného (resp. občianskeho hmotného) práva v druhej polovici 19. storočia obsahoval v podstate rozvinuté tieto pododvetvia: rodinné, vecné a dedičské právo. Už výrazne menej boli rozvinuté záväzkové právo a jeho príbuzné odvetvia: obchodné, zmenkové a konkurzné právo. Pozri tiež napr. COING, Helmut. Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Dritter band: Das 19. Jahrhundert. München: C.H.Beck, 1982, s. 2165.

³⁷ Pôvodný plán vytvoriť a systematizovať všeobecnú časť OZ bol pripravený už ministrom spravodlivosti B. Horváthom v r. 1869 a ten sa zhmotnil v návrhu všeobecnej časti od P. Hoffmanna z r. 1871. Tento Hoffmannov návrh je pamätihodný, pretože určil viaceré všeobecné princípy a výkladové pravidlá, ktoré sa mohli stať vodítkom pre budúci kódex: prehľadnosť, všeobecnosť, zmluvná sloboda (v zmysle nakladania s majetkom a jeho vlastníctvom), komplexnosť obsiahnutej súkromnoprávnej matérie, čo boli znaky skutočnej kodifikácie vo vtedajšom aj súčasnom zmysle slova. Hoffmannove odôvodňujúce závery pozri in HOFFMANN, Pál. Általános indokok a m.k. igazságügyminiszter megbízásából Dr. Hoffmann Pál egyet. jogt ur által kidolgozott magánjogi törvénykönyv (Általános rész) tervezetéhez. In Jogtudományi Közöny, 1871, roč. 6, č. 31–32. Text publikovalo aj MS v r. 1871; pozri tiež BALOGH, Österreichisches Recht, s. 131, pozn. 38.

³⁸ ASZTALOS, László. Entwicklung der ungarischen Privatrechtswissenschaft im Zeitalter des Dualismus. In CSIZMADIA, Andor – KOVÁCS, Kálmán et al. Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa (1848–1944), Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 26; BÖSZÖRMÉNYI-NAGY, Emil. Erbrecht zur Zeit des Dualismus. In CSIZMADIA, Andor – KOVÁCS, Kálmán et al. Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa (1848–1944). Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 413–429.

K súdovej diskusii k Hoffmanovmu návrhu pozri články v JK, napr. SÁGHY, Gyula. Általános magánjogi törvénykönyvnek tervezete Magyarország számára. In Jogtudományi Közöny, 1871,

Spolok uhorských právnikov vyvíjal v 70-tych rokoch asi najviac iniciatív smerujúcich k dovršeniu kodifikačných diel modernizujúceho sa uhorského práva. Združoval väčšinu uhorských praktikov, medzi ktorých zaradujeme aj veľkoveľvaradínskeho advokáta Štefana Teleszkyho, ktorý na jeho pôde ešte v roku 1870 predstavil náčrt reformy dedičského práva v kontexte budúcej kodifikácie. Navrhol, aby sa dedičské právo, nekoncepčne a hlavne neucelene uzákonené v DSP, zákonne normovalo už v predstihu, pred schválením OZ. Na zasadnutí tohto spolku v roku 1871 Teleszky oznámil: „rozdiel medzi zdedeným a nadobudnutým majetkom vyplýva zo záverov Judexkuriálnej konferencie a je neblahým pozostatkom aviticity, ktorý nemožno ďalej zachovávať“.³⁹ Z podstaty jeho dedičskoprávnych návrhov vyplynul zámer jednoznačného odstránenia delenia medzi zdedeným a nadobudnutým majetkom a zrovnoprávnenie pozostalého manžela spolu s ostatnými zákonnými dedičmi.⁴⁰

Počas nasledujúcich 70-tych a 80-tych rokov boli do diskusie prizvané taktiež poslanecká snemovňa, sudcovský stav či akademická a advokátska obec, čoho dôsledkom sa stali v rokoch 1880–1885 uverejnené len individuálne, súkromné návrhy jednotlivých častí budúceho OZ:

1. autorom všeobecnej časti bol Alexius György;
2. vecného práva Andrej Halmossy;
3. záväzkového práva Štefan Apáthy a
4. dedičského práva Štefan Teleszky.

Významnejšej pozornosti a podpory od ministra spravodlivosti Teofila Fabinyiho sa dostalo v roku 1887 len dedičskej časti od Š. Teleszkyho, ktorého návrh predstavoval zásadný hmotnoprávny podklad pre *vládný návrh zákona o dedičskom práve*, no napokon ani tento návrh neprešiel snemovou diskusiou v dolnej komore parlamentu.⁴¹

---

roč. 6, s. 235–240; ZLINSZKY, Imre. A magyar magánjogi törvénykönyv tervezetének első (általános) része. In *Jogtudományi Közlöny*, 1871, roč. 6, s. 271.

³⁹ Teleszky tvrdil, že aviticitá (a tiež aj jej pozostatok – inštitút vetvového dedenia a vetvového majetku) nie sú produktom uhorského právneho génia, ale že ju naši predkovia prevzali nezmenene z germánskeho práva. Navrhol preto (a tento návrh si osvojil aj uhorský právnický spolok) „namiesto zachovávanie tradície našich predkov prijať legislatívne dielo, ktoré bude zohľadňovať požiadavky súčasnosti a výzvy budúceho právneho vývoja.“ Podľa ročenky uhorského spolku právnikov, in *Magyar Jogászgyűlés Évkönyve 1877*, I. zv, s. 35. Spracované podľa BÖSZÖRMÉNYI-NAGY, Erbrecht zur Zeit, s. 421.

⁴⁰ BÖSZÖRMÉNYI-NAGY, Erbrecht zur Zeit, s. 421.

⁴¹ Tento vládný návrh z r. 1887 sa však stal podkladom pre prípravu dedičskej časti I. návrhu OZ a samotná dôvodová správa sa s ním jasne konfrontovala a odkazovala naň. Š. Teleszky svoj návrh dedičskej časti pripravil už v r. 1882 a dôvodovú správu následne v rokoch 1883 a 1885. Jeho návrhom sa zaoberala aj kodifikačná komisia a svoj elaborát k nemu zverejnila v r. 1886. Publikovaný návrh a dôvodovú správu pozri in *TELESZKY, István. A általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Öröklési jog. Budapest, 1882. TELESZKY, István. A általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Öröklési jog. Indokolás. Budapest, 1883–1885. Prvotné stanovisko k dedičskému právu uverejnil už v r. 1876 na stránkach *Jogtudományi Közlöny*, *TELESZKY, István. Öröklési jog. In Jogtudományi Közlöny*, 1876, roč. 11, č. 25–52. Reakciu na neho uverejnil v tom istom periodiku *ZLINSZKY, János. A törvényes örökösödési rend kérdéséhez. In Jogtudományi Közlöny*, 1876, roč. 11, s. 425–426.*

Podstatná zmena budúcej kodifikácie však nastala s nástupom nového ministra spravodlivosti Dezidera Szilágyiho (designovaný od apríla 1889 a aktívny na poste ministra do januára 1895) a v dôsledku jeho politického vplyvu začal prevládať názor o prednostnom legislatívnom riešení rodinného práva.⁴² Reálne návrhy k rodinnému právu sa podarilo pripraviť až v polovici 90-tych rokov a z nich sa zadosť učinilo čiastkovou kodifikáciou manželského osobného práva v podobe zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve.⁴³

Po ďalšej obmene na poste ministra spravodlivosti, ktorým sa od januára 1895 stal Alexander von Erdély, došlo znovu k radikálnemu prehodnoteniu doterajšieho tempa, metód a vecných zámerov kodifikácie. Prioritne sa zriadila nová ministerská kodifikačná komisia (zriadená na základe kráľovského výnosu zo 16. októbra 1895), poverená „*systematickým a cielavedomým spracovaním nového občianskeho zákonníka*“.⁴⁴ Komisia mala vo svojej činnosti vychádzať z dovtedajšieho systému uhorského súkromného obyčajového a zákonného práva, ako aj z už existujúcich návrhov OZ⁴⁵, mala zachovať tiež rámcovo ich relevanciu, no zohľadniť sa mal tradične i vývoj v ostatných kultúrnych európskych štátoch.⁴⁶

Prvé zasadnutie komisie, na ktorom sa schválil organizačný štatút a poriadok a pridelili sa jednotlivým riadnym členom konkrétne časti návrhu, zvolal minister Erdély 26. januára 1896. Na tomto zasadaní sa otvorila veľmi dôležitá otázka zaradenia všeobecnej časti OZ a tiež jeho systematiky (členenia budúceho zákonníka na jednotlivé časti, hlavy, oddiely atď.) a *de facto* účastných členov komisie minister vyzval, aby sa otázkou všeobecnej časti sami vo svojich návrhoch zaoberali v zmysle jej formulácie alebo absencie v návrhu, resp. jej alternatívy v podobe ustanovení všeobecnej povahy v jednotlivých častiach kódexu. V nasledujúcim mesiacoch roka 1896 potom riadni členovia a redaktori komisie pripravili len skice samotných základných princípov a zásad nimi pripravovanej konkrétnej časti návrhu OZ, čím sa zaoberali počas nasledujúcich mesiacov až do februára 1897.⁴⁷

⁴² MÁDL, Kodifikation des ungarischen Privat- und Handelsrecht, s. 112.

⁴³ Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Dritter band: Das 19. Jahrhundert, s. 2168. Porovnaj aj ZEHNTBAUER, Richard. Einführung in die neuere Geschichte des ungarischen Privatrechts. Freiburg: Universität-Buchhandlung (Otto Gschwend), 1916, s. 24 a n. Čiastkovú historickoprávnu reflexiu úpravy rozvodov podľa zák. čl. XXXI/1894 pozri LANCZOVÁ, Ingrid. Dejiny právnej úpravy rozvodov na území Slovenska. Praha: Leges, 2019.

⁴⁴ LUBY, Štefan. Obyčajové právo a súdna prax. (Civilistická štúdia zo slovenského práva). Bratislava: Nákladom Právnickej fakulty Slovenskej univerzity, 1939, s. 19.

⁴⁵ Čiže predovšetkým z jednotlivých návrhov od P. Hoffmanna, A. Györyho, A. Halmossyho, A. Apáthyho a Š. Teleszkyho, či B. Grossschmida, L. Králika a L. Sipőcza.

⁴⁶ „A polgári törvénykönyvnek egységes és rendszeres tervezetét a magánjog körébe vágó és hazánkban érvényben levő törvényeknek, törvényes szokásoknak a már meglévő törvénytervezeteknek, a judikatúra és az irodalom termékeinek, valamint az idegen művelt államok jogfejlődésének figyelembevételével és felhasználásával.“ ZEHNTBAUER, Einführung in die neuere Geschichte, s. 33. Tiež úvodné slovo nemeckej verzie I. návrhu OZ, in Entwurf eines ungarischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches. Erste Fassung, Budapest: Grill'schen K. u K. Hofbuchhandlung, 1901, s. 3.

⁴⁷ Porada stálej kodifikačnej komisie publikovaná v Zeitschrift für ungarisches öffentliches und Privatrecht, 1898, roč. IV, s. 10–11.

Komisia reálne začala pracovať a rokovať až od 21. apríla 1897⁴⁸ a predbežne návrh OZ uzavrela v júli 1900 predložiac ho novému ministrovi spravodlivosti A. Plószovi. Po nevyhnutnej záverečnej redakcii bol publikovaný I. návrh OZ (pod názvom: „*A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete, első szöveg*“ – *Návrh uhorského*⁴⁹ *všeobecného občianskeho zákonníka, prvé vydanie*). Návrh počítal s nasledovným obsahom:

1. osobné právo a všeobecná časť záväzkového práva (autorom bol Albert Lányi, ministerský radca a predseda IV. kodifikačného oddelenia MS);
2. manželské právo v rámci rodinného práva (Benjamín Groschmid-Zsögöd, univerzitný profesor na budapeštianskej právnickej fakulte);
3. ostatné časti rodinného práva (Ladislav Sipócz, prezident sirotskej súdnej stolice hlavného mesta Budapešť);
4. vecné právo (Konrád Imling, senátny prezident Kráľovskej kúrie);
5. záväzkové právo (Ludvig Thirring, sudca Kráľovskej tabule);
6. dedičské právo (Gustáv Szászy-Schwarz, univerzitný profesor na budapeštianskej právnickej fakulte).

Mimo návrhu zostalo už spomínané osobné manželské právo, ktoré už bolo prv uzákonené v zák. čl. XXXI/1894. V nasledujúcich dvoch rokoch (1901 – 1902) bola v piatich zväzkoch uverejnená rozsiahla dôvodová správa k návrhu (chápaná ako obsahly komentár k jednotlivým paragrafom).

Organizačný rámec kodifikácie

Za najdôležitejší formálnoprávny rébus na počiatku každej kodifikačnej práce sa považovala otázka organizačnej štruktúry subjektov kodifikácie a určenia formálnej metodiky ich činnosti. V európskych podmienkach sa vyskytovali v danom období dva organizačné prístupy: buď príslušný štátny orgán ako zodpovedný legislatívny orgán poveril istý subjekt (či už s verejnou alebo súkromnou právnou identitou) a ten pripravil návrh príslušného kódexu, alebo sa zriadil kolektívny orgán kodifikačnej komisie, ktorej členovia boli za tento návrh po obsahovej stránke zodpovední, po politickej zaň však niesol zodpovednosť uvedeňý delegujúci štátny orgán MS. V našom prípade sa príslušní uhorskí ministri spravodlivosti priklonili vždy k zriadeniu kodifikačných komisií (s početnou členskou a asistentskou bázou), ktoré obvykle zasadali permanentne.⁵⁰

Pokiaľ ide o zvolenú individuálnu techniku kodifikačných prác, uhorskí zákonodarcovia pracovali v podvýboroch komisie. Na ich činnosť mala nadviazať práca redakčnej, t.j. samotnej kodifikačnej komisie, ktorá spočívala predovšetkým v nachádzaní súladu medzi stanoviskami jednotlivými subkomisií (subvýborov), pripravujúcimi jednotlivé časti, ktoré sa v nej mali obsahovo zosúladiť a štylovo

⁴⁸ Vedúcim komisie sa stal v apríli 1897 Dr. Béla von Vavrik, prezident civilného súdneho kolégia Kráľovskej kúrie, vedúcim kodifikačného oddelenia ministerstva spravodlivosti bol vtedy Albert von Lányi, budúci minister spravodlivosti.

⁴⁹ Pojem magyar v duchu všeobecnej územnej pôsobnosti na celé územie Uhorského kráľovstva prekladáme ako uhorský, nie maďarský. Tak znel aj jeho oficiálny nemecký preklad: „*Erste Fassung des Entwurfs eines ungarischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches*“.

⁵⁰ BALOGH, *Österreichisches Recht*, s. 132.

zjednotiť. Za týmto účelom sa vytvorili obyčajné a plenárne zasadnutia komisie: od konca apríla 1897 do septembra 1899 sa uskutočnilo celkovo osemdesiat obyčajných stretnutí komisie a dvanásť plenárnych zasadnutí. Details z rokovaní pravidelne, týždenne uverejňoval časopis JK. Tam sa publikovala aj následná verejná kritika k návrhu.⁵¹

Dohodnutý formálny legislatívny postup musel akceptovať výber poverených riadnych členov komisie, ktorí koncipovali jednotlivé časti, pretože týmto spôsobom by samotný návrh OZ mohol opomínať požadovanú unifikujúcu formu a obsah. Na druhej strane predsedovi komisie dával na riadnych poradách a plenárnych zasadnutiach vhodný prostriedok verejnej kontroly, ktorý by vybalansoval prípadný jednostranný prístup každého autora jednotlivé časti návrhu. Spomeniem tiež samotný metodický proces, v ktorom sa prvý draft OZ pripravoval. Každý riadny člen získal pozíciu redaktora a spravodajcu, povereného príslušnou časťou návrhu, nad ktorou pracoval v určenej lehote. Následne priebežne ako spravodajca predstavil základné legislatívne zámery a obsahovú štruktúru príslušnej časti na riadnych zasadnutiach komisie. Uhorskí legislatívcovia sa vydali rakúskou cestou a tak priebežne zverejňovali (aj v odbornej tlači) priebeh a obsah kodifikačných návrhov a umožnili tak verejnú diskusiu a oponentúru. MS nakoniec privolilo zverejniť celý návrh OZ v r. 1900 v prospech záverečnej verejnej kritiky.

Po stanovení uvedených metodických zásad a pravidiel vypracovalo MS záväznú organizačnú normu: „Organizačný štatút stálej komisie pre vznik návrhu uhorského občianskeho zákonníka“ a k nemu pripojený Organizačný a pracovný poriadok z r. 1896. Ten určil zriaďovateľskú pôsobnosť ministrovi spravodlivosti, ktorý mal vytvoriť uvedenú stálu kodifikačnú komisiu. Podľa jeho § 2 úlohou komisie bolo: „po zohľadnení a prihliadnutí na domáce súkromnoprávne zákony, obyčaje, legislatívne návrhy, judikatúru a literatúru, ako aj na právny vývoj v kultúrnych štátoch zahraničia pripraviť návrh systematického a unifikovaného občianskeho zákonníka.“ § 3 určil jej zloženie: referenti ako riadni členovia komisie, ktorých počet nemal presiahnuť päť členov, a počet poradných členov nepresiahol viac ako 10 členov. Komisiu podľa § 4 riadil prezident komisie, ktorým bol minister spravodlivosti, a vedúcim komisie sa stal od prvého zasadnutia 26. januára 1896 Albert Lányi, ministerský radca, od apríla 1897 Vojtech (Béla) von Vavrik, prezident občianskeho senátu Kráľovskej kúrie. Jednotlivých riadnych členov menoval a odvolával minister spravodlivosti (§ 5). Finančná a rozpočtová stránka komisie patrila pochopiteľne pod rozpočtovú kapitolu MS (položka legislatívny proces⁵²).

Súčasťou organizačného štatútu sa stal aj Organizačný a pracovný poriadok komisie, ktorý priradil ministrovi spravodlivosti primárnu a nezastupiteľnú úlohu riadiť a určovať obsah a systematicku predkladaných návrhov OZ po zohľadnení názorov a stanovísk samotnej komisie (§ 1 a 2). Riadni členovia komisie ako redaktori pripravili znenie jednotlivých častí návrhu, vrátane dôvodovej správy (§ 3). Každému z nich boli pridelení asistenti (§ 4). Ak to bolo nevyhnutné pre zrýchlenie a zefektívnenie celého procesu, stretávali sa riadni členovia na poradách

⁵¹ BALOGH, Österreichisches Recht, s. 136.

⁵² Napr. pre rok 1897 bola určená suma 40.000 korún, pozri zák. čl. XI/1897 kapitola XXI, čl. 10.

komisie (§ 5). Náplňou ich stretnutí sa mali stať predovšetkým živo diskutované všeobecné princípy návrhu, zvolená terminológia, integrácia a kreovanie samotnej matérie do paragrafového znenia a ukončenie celej práce komisie. § 7 zdôraznil čelnú gestorskú pozíciu ministra spravodlivosti, ktorý určoval generálny smer, ktorým sa mali vyvíjajúce sporné otázky pozitívne vysporiadať a tiež akým sa mal dosiahnuť konečný cieľ kodifikácie. Ak by vznikli nové otázky a problémy počas činnosti komisie (§ 8), mohol každý riadny člen komisie – redaktor jednotlivých častí iniciovať zasadnutie komisie, o ktorej výsledku predseda komisie informoval aj ministra. Na zasadnutiach komisie sa viedol protokol z rokovania, v ktorom sa zaznamenávali: účasť príslušných členov komisie, čas zasadnutia, program rokovania s formulovaním riešených otázok, návrhov na ich riešenie, sumarizácia kladných alebo negatívnych zásadných stanovísk k nim a tiež výsledky rokovania s návrhom záverov pre ministra spravodlivosti. Vlastné názory a stanoviská mohli členovia komisie priamo diktovať do protokolárneho zápisu.

Počas niekoľkoročnej činnosti komisie sa prirodzene objavovali tiež otázky zásadného a všeobecného charakteru, tzv. principiálne otázky, ktoré sa rozhodovali na plenárnom zasadnutí komisie. Jej priebeh kopíroval rokovania na obyčajnom zasadnutí komisie s tým rozdielom, že jeho zvolanie inicioval samotný minister, ktorý rozhodoval aj o obsahu plenárneho zasadnutia. Ak na jeho zasadnutie vzišiel podnet od niektorého riadneho člena komisie, ten vypracoval vopred pred rokovaním písomné stanovisko a dobrozdanie k príslušnému predmetu plenárneho rokovania (§ 13). Stanovisko sa malo opierať o meritum spornej právnej otázky, odhaliť jeho podstatu, argumentujúc napr. aj domácou a zahraničnou judikatúrou a literatúrou a tento operát sa predkladal ako písomný materiál na samotné rokovanie. Z verejnej diskusie mohli záverom vzišť ďalšie spoločné stanoviská komisie a ich obsah sa mal zaznamenať v záverečnom protokole (§ 15). Minister mohol na základe oboznámenia sa s výsledkami plenárneho zasadnutia komisie rozhodnúť o ďalšom smerovaní odbornej diskusie v sporných otázkach. Ten rovnako rozhodoval aj o záverečnej redakcii a publikovaní samotného návrhu čiastkových výsledkov komisie, prípadne zverejnenia protokolov z rokovaní komisie a ich výsledkov (t. j. záverov z obyčajných alebo plenárnych zasadnutí, § 20).

Principiálne kodifikačné otázky

Už na druhom zasadnutí 1. mája 1897 sa komisia zaoberala zásadnými principiálnymi otázkami budúcej kodifikácie, ktoré formulovala do troch vecných okruhov:

1. úlohy a smery kodifikácie;
2. formálna stránka návrhu OZ, pod ktorou sa rozumeli použitý jazyk a metodologický prístup k textácii;
3. obsah a systematika návrhu.

Pri prvom okruhu otázok sa komisia rozhodla pridržať názoru z prvého zasadnutia z januára 1896 a v zmysle § 2 organizačného štatútu, podľa ktorého úlohou občianskoprávnej kodifikačnej komisie bolo, pri zohľadnení prv spomínaných historických tradícií domáceho právneho vývoja, dovtedajšej právnej vedy a súdnej praxe, pripraviť návrh OZ. Citujúc z výsledkov jej rokovania z 1. mája 1897: „Komisia si praje zvoliť ako východiskový stav existujúce právo a toto len toľko a tým

spôsobom meniť, nakoľko si to budú vyžadovať budúce právne pomery. V pochybnostiach sa má prihliadnuť na existujúce právo a tento pohľad sa má zachovať aj vtedy, ak by si nevyhnutná reforma vyžadovala nepomerne výrazný zásah do právnych vzťahov.“⁵³

Po formálno-jazykovej stránke sa komisia pôvodne rozhodla pridržať všeobecnej úrovne vtedajšieho **jazykového úzu**, na základe ktorého mal byť použitý jazyk veľmi jasný a zrozumiteľný, aby tak podporoval právnu istotu obsiahnuvšiu v každom vtedajšom modernom zákonníku. Návrh mal používať výhradne konštantnú právnu terminológiu (*terminus technicus*), pokiaľ možno v celej textácii, s ustáleným jedným významom a na jej zjednotení mala dohliadať komisia riešiacia terminologické problémy predovšetkým na obyčajných alebo plenárnych zasadnutiach. K dosiahnutiu cieľa presnosti a precízie zvoleného právneho jazyka si komisia osvojila jazykové formy technicky už vycizelovaných, kodifikovaných právnych termínov, avšak s prihliadnutím, aby samotná textácia, syntax aj použité originárne termíny boli aj „odborne zdatným laikom dostatočne zrozumiteľné“. Náležitá stručnosť vyjadrovania však nesmela ísť na vrub jasnosti a naopak snaha o zrozumiteľnosť nesmela presiahnuť únosnú mieru prílišnej explikácie, veď napokon hlavným vodítkom v jazykových otázkach sa stala preferencia jednoznačných a pokiaľ možno jednoslovných termínov, ktoré už mali svoj ustálený všeobecný právny význam, vyhýbajúc sa najmä abstraktným, neobvyklým a teda vágnym pojmom.

V rozhodujúcej metodologickej otázke návrh OZ nemal v žiadnom prípade kopírovať vtedajšie právne príručky učebnicového strihu, ale *vice-versa* sa mal koncipovať ako čistý právny text definícií, regulujúci právne princípy a detailné právne pravidlá bez zbytočného balastu vysvetliviek či vybočujúcich poznámok.⁵⁴ V konkrétnej textácii, ktorá už vtedy zásadne formulovala súkromnoprávne normatívne texty ako dispozitívne právne normy (t. j. s možnosťou prijať a osvojiť si dané ustanovenie OZ ako možnosť, či presnejšie *facultas*, nie ako právnu povinnosť, príkaz), sa potom návrh snažil o čo najnižší stupeň použitých kazuistik a príkladov a samotné právne vety sa mali formulovať čo najvšeobecnejšie a najpregnantnejšie, aby sa tým zároveň dosiahla primeraná a podporovaná elasticita⁵⁵ zjednotenej právnej terminológie v celom texte návrhu. K tomu mohli dobre poslúžiť aj dohodnuté, ustálené právne spojenia (skratky), prijaté ako právno-technické prostriedky efektívnej legislatívnej práce, o ktoré sa komisia opierala. Komisia odkazovala najmä na priame citačné odkazy na príslušný § (tzv. *allegationes*) alebo na nepriame odkazy (tzv. fikcie) na určitý § v obdobnom, analogickom význame. Každopádne sa však malo dbať na to, aby sa v prípadoch, kde je to vhodné, namiesto tzv. alegácií užilo doslovné (bez akejkoľvek zmeny, doplnku) zopakovanie príslušného ustanovenia, aby sa tým zabránilo akejkoľvek pochybnosti vo výklade.⁵⁶

⁵³ Porada stálej kodifikačnej komisie z 1. mája 1897 publikovaná v *Zeitschrift für ungarisches öffentliches und Privatrecht*, 1898, roč. IV, s. 16.

⁵⁴ BALOGH, *Österreichisches Recht*, s. 129.

⁵⁵ Čiže aplikácia danej právnej normy sa mala použiť na čo najširší okruh ním normovaných právnych vzťahov a dotknutých subjektov.

⁵⁶ Komisia navrhla používať tieto právne pravidla tvorby právnych textov: zásadné užívanie dispozitívnych právnych pojmov (napr. „Ak sa strany nedohodli inak...“ v pochybnostiach pla-

Napokon sa znovuobjavila aj v debatách komisie staronová otázka vzťahu medzi zákonom a obyczajou. Komisia sa priklonila už k prevažujúcemu záveru, že oba pramene sa nechápali tak antagonisticky ako kedysi a neexistoval medzi nimi vzťah subsidiarity. Jeden z členov komisie, A. Györy, navrhol pôvodne priznať obyčaji len subsidiárnu pôsobnosť voči primárnemu zákonu. Komisia sa rozhodla obísť počas príprav návrhu túto principiálnu teoretickú otázku ich vzájomnej interakcie, na druhej strane sa domnievala, že ak vznikne zákonník, ten má mať jednoznačne prednosť pred obyczajou, ergo autori návrhu sa už vo pred domáhali výhradnosti budúceho OZ. Avšak pre komisiu táto otázka nebola až natoľko naliehavá, aby sa ňou dôkladne a systematicky zaoberala, pretože notorický problém ich vzájomného pomeru existoval už po stáročia v uhorskej právnej vede.⁵⁷

Obsah a systematika I. návrhu OZ – stručný exkurz

Po zadefinovaní vyššie načrtnutého principiálneho metodologického rámca sa pristúpilo k oveľa náročnejšej fáze – tvorbe hmotnoprávneho obsahu návrhu OZ. Na úvod sa riešila **systematika zákonníka**. Autori návrhu sa inšpirovali nemeckým pandektálnym systémom s pevnou štruktúrou podľa členenia na tradičné občianskoprávne pododvetvia – osobného, rodinného⁵⁸, vecného, záväzkového a napokon dedičského práva. Systematika návrhu štrukturalizovala text do piatich častí:

I. časť Osobné právo

čl. 1 Osoby; čl. 2 Ochrana právnej subjektivity

II. časť Rodinné právo

čl. 1 Manželské právo; čl. 2 Príbuzenstvo; čl. 3 Poručníctvo a kuratela (opatrovníctvo)

III. časť Vecné právo

čl. 1 Veci; čl. 2 Držba a ochrana držby; čl. 3 Všeobecné predpisy o právach k nehnuteľnostiam, ktoré sa zapisujú do pozemkových kníh; čl. 4 Vlastníctvo; čl. 5 Právo stavby; čl. 6 Záložné právo a hypotéka; čl. 7 Reálne bremená

IV. časť Záväzkové právo

čl. 1 Zmluva; čl. 2 Protiprávne konania; čl. 3 Obsah záväzkových vzťahov; čl. 4 Vzťahy viacerých dlžníkov a viacerých veriteľov; čl. 5 Prevod pohľadávok a dlhov; čl. 6 Zánik záväzkových vzťahov a premlčanie; čl. 7 Pôžička, výpožička a úschova; čl. 8 Kúpa a výmena; čl. 9 Darovanie; čl. 10 Zmluva o vyživovaní a životnej rente; čl. 11 Nájom a árenda (pacht); čl. 12 Pracovná zmluva; čl. 13 Vedenie obchodu; čl. 14 Spoločenská zmluva a združenie; čl. 15 Zmier. Uznanie dlhu. Príkaz. Cenné papiere na vlastníka (meno) a na doručiteľa; čl. 16 Záväzkové vzťahy zodpovedajúce zákonu

---

tí...“), pri zakazujúcich právnych normách použitie modálneho slovesa – môcť v zápornom či kladnom význame: „môže alebo nemôže sa“ a pri prikazujúcich normách rozlišovať medzi príkazom alebo priamym návodom („musí sa“ alebo „je treba“). Porada stálej kodifikačnej komisie z 8. mája 1897 publikovaná v Zeitschrift für ungarisches öffentliches und Privatrecht, 1898, roč. IV, s. 20.

⁵⁷ BALOGH, Österreichisches Recht, s. 136.

⁵⁸ Ako som už spomenula vyššie, časť rodinného práva – osobné právo manželské však už bolo uzákonené vo vlastnom zákone (zák. čl. XXXI/1894) a zostalo mimo rámec návrhu OZ. Naopak majetkové právo manželské sa začlenilo do I. návrhu OZ.

V. časť Dedičské právo

čl. 1 Všeobecné predpisy; čl. 2 Zákonné dedenie; čl. 3 Závetné dedenie; čl. 4 Dedenie zo zmluvy; čl. 5 Povinný podiel; čl. 6 Právne následky dedenia.⁵⁹

V konečnom výsledku nespočetných diskusií však I. návrh OZ po dlhých diskusiách **vynechal úvodnú všeobecnú, výkladovú časť**, pričom išlo o veľmi zásadný materiálny problém vtedajších kodifikátorov v celej Európe, na ktorý nebola jednoznačná alebo preferovaná odpoveď. Komisia sa napokon priklonila k viacerým protiargumentom proti všeobecnej časti (do rozpravy sa napr. zapojili G. Szászy-Schwarz, B. Vavrik, B. Lányi). Tá podľa nej by bola nezmyselná, keďže by nemala obsahovať konkrétne a špecifické právne pravidlá, ale predovšetkým všeobecne platné. Komisia zároveň predpokladala, že predmetné všeobecné princípy a výkladové pravidlá s najväčšou pravdepodobnosťou budú vhodné aj v iných častiach zákonníka⁶⁰, v ktorých sa napokon aj umiestnili na úvod jednotlivých častí, a preto nebude účelné vytvárať osobitnú, úvodnú všeobecnú časť. Okrem toho by bolo problematické určiť jej miesto a logiku v zákonníku (resp. diskutovalo sa aj o jej umiestnení v osobnom práve). Ako ďalší argument proti komisii uvádzala, že zákonník by sa stal všeobecnou časťou príliš všeobecným, abstraktným a abstraktné zákony by boli ťažko pochopiteľnými pre vyškolených právnikov, nie to ešte pre vzdelaného laika. Význam všeobecnej časti komisii by len vtedy prijala za svoje, ak by sa zákonník nemenil, ale to sa nepredpokladalo pri prípadných podstatných novelách, keď by všeobecné princípy mohli stratiť svoj účel. Argumentovala tiež, že ani najväčšie európske zákonníky (francúzsky, rakúsky či pruský Landrecht) neobsahujú všeobecnú časť.⁶¹ Podnetnú *contra* mienku k tejto veci vyslovil jeden z členov komisie B. Lányi, keď tvrdil, že „*system občianskeho zákonníka nemá tvoriť vedecký právny systém, resp. jeho vedecký rámec, avšak aj už vytvorený systém OZ má veľký význam, pretože tvorí principiálny základ a explicitne vyjadruje svojím obsahom vzájomné vzťahy medzi jednotlivými ustanoveniami. Tento účel je možné dosiahnuť, ak sa tieto všeobecné ustanovenia namiesto do všeobecnej zaradia do jednotlivých častí. A čo sa nezarádi do týchto častí, môže byť normované na úvod, záver OZ alebo v osobitnom uvodzovacom zákone.*“⁶²

Komisii veľmi dôkladne zvažovala aj ďalšie negatívne vymedzenie matérie návrhu OZ a dospela k záveru, že rozhodujúce bude objektívne kritérium vynechať všetky tie súčasti všeobecného súkromného práva, ktoré

⁵⁹ Prevzaté LACLAVIKOVÁ, Miriam – ŠVECOVÁ, Adriana. *Pramene práva na území Slovenska II. (1790–1918)*. Trnava: Typi universitatis tyrnaviensis, 2012, s. 135.

⁶⁰ Na ne poukázal ďalší člen komisie G. Szászy-Schwarz: „Je správne, ak vlastná matéria všeobecnej časti bude rozdelená do tej časti, do ktorej vlastne patrí, tak napr. všeobecná časť o veciach do vecného práva a právne vzťahy dotýkajúce sa prevažne záväzkov do záväzkového práva.“ Citované z porady obyčajného zasadnutia stálej kodifikačnej komisie z 29. mája 1897 publikovaná v *Zeitschrift für ungarisches öffentliches und Privatrecht*, 1898, roč. IV, s. 35.

⁶¹ BALOGH, *Österreichisches Recht*, s. 131; Porada stálej kodifikačnej komisie z 29. mája 1897 publikovaná v: *Zeitschrift ungarisches für öffentliches und Privatrecht*, 1898, roč. IV., s. 36 a n.

⁶² Porada stálej kodifikačnej komisie z 29. mája 1897 publikovaná v: *Zeitschrift für ungarisches öffentliches und Privatrecht*, 1898, roč. IV, s. 45.

- a) súvisia s verejným právom (napr. občianske právo procesné, ktoré upravuje postup štátnych orgánov – všeobecných súdov v občianskoprávných sporoch);
- b) obsahujú administratívnu (policajnú) úpravu;
- c) obsahujú špecializovanú úpravu;
- d) postihujú väčšinovo hospodársko- alebo sociálnoprávne vzťahy, ktoré majú presah aj do iných odvetví práva.

Osobné právo

Zákonodarcovia alternatívne tiež zvažovali, či nezačleniť do osobného práva aj spomenutú spornú všeobecnú časť, keďže právny status osoby ako individualizovaného subjektu občianskoprávných vzťahov sa vzťahuje na celý text OZ, ale *unisono* zaznievali aj protiargumenty, aby si osobné právo zachovalo vlastnú samostatnosť a nenahrádzalo absentujúcu všeobecnú časť. Parafrázujúc autorov návrhu, ak však upustíme od osobitnej časti v osobnom práve, dôjde k zahmleniu alebo prinajmenšom k nepochopeniu skutočnej povahy osobnostných práv a tiež by to nesplňalo zásady práva a zaslúžilo by si spravodlivé zaobchádzanie, aby tieto práva boli zamerané na ochranu najcennejších práv všetkých ľudí, ktorým sa má venovať rovnaká pozornosť.⁶³

Matéria osobného práva sa začlenila do I. časti návrhu OZ, rozčleniac ho na úpravu

I. fyzických osôb:

- a) ich právnej subjektivity, ochranu telesnej integrity, slobody, dobrého mena, cti, práva na fotografické zobrazenie;
- b) osobné vzťahy medzi manželmi, rodičmi a deťmi;
- c) nemateriálne práva (autorské a vynálezcovské právo, právo na listové tajomstvo a všetky ďalšie práva nemateriálnej povahy) a

II. úpravu právnických osôb: ich vznik a ďalšie právne pôsobenie spolu s osobitnými ustanoveniami o korporáciách a nadáciách.

Návrh vykazoval v úprave osobného práva veľmi moderné vnímanie práva, poskytoval možnosť úplnej a univerzálnej ochrany práv spájaných s právnym statusom osoby. Návrh riešil aj rozdiely medzi fyzickými a právnickými osobami: či zohľadniť nemecký BGB, ktorý vychádzal z rímskeho práva alebo využiť Savignyho prirodzenoprávny koncept rakúskeho ABGB – oba názory uhorskí zákonodarcovia zvažovali. Rozhodli sa však inak a pridržali sa zürišského občianskeho zákonníka a odmietli rozlišovať právnu spôsobilosť fyzickej a právnickej osoby, pričom právnická osoba nemala mať prirodzenú existenciu a okrem toho aj fyzické aj právnické osoby nadobudli právny status len z existujúceho právneho poriadku.

Rodinné právo

Rodinnoprávny obsah tvorila len čiastočná rodinnoprávna úprava v návrhu OZ, a to z dôvodu, že v tom čase už boli účinné viaceré kodifikujúce zákony z oblasti

⁶³ BALOGH, Österreichisches Recht, s. 136.

osobného manželského práva (predovšetkým zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve, upravujúci vznik a zánik manželstva). Matéria návrhu OZ sa sústredila na manželské majetkové právo a úpravu osobitných práv manželky a manželských zmlúv. 6. článok iba veľmi všeobecne upravoval vzťahy medzi rodičmi a deťmi a na ich úroveň rovnocenné vzťahy poručenské a opatrovnícke (bližšie upravené najmä v zák. čl. XX/1877 o poručenstve a opatrovníctve) a stručne normoval aj postavenie nemanželského dieťaťa a zákonnú poručenskú moc matky nad deťmi. Úprava odňatia a obmedzenia spôsobilosti právne konať sa viazala na osobnoprávnu úpravu.⁶⁴

Vecné právo

Úprava vecného práva sa rozčlenila na osem článkov, v ktorých podľa rímskoprávnej vecnej matérie sa upravili právne vzťahy k veciam, držba veci a vlastnícke právo (vo vzťahu k typickému nadobúdaciemu dôvodu, akým bol prevod vlastníckeho práva zmluvou na inú osobu), ochrana vlastníckeho práva. Vecné práva k cudzej veci sa rozvinuli v ďalších článkoch a osobitnú ochranu požívali ustanovenia o nadobúdaní nehnuteľností a práv viažucích sa na zápis do pozemkových kníh.

Komisia sa zjednotila v názore, že špeciálne práva súvisiace s vecným právom, ako boli banské, poľovné, rybolovné právo, právo prechodu a užívania ciest, veterinárne predpisy, predpisy o komasácii pôdy, komposesorátov a susedských práv, amortizačné zákony, zostanú v pôvodných právnych normách a zákonník na ne bude prípadne len odkazovať.

Záväzkové právo

Záväzkové alebo inak nazývané obligačné právo sa rozvinulo do 16 článkov, ktoré na úvod upravili všeobecne základnú definíciu zmluvy a protiprávnych konaní ako záväzkových právnych úkonov, z ktorých vznikali záväzky. Všeobecne sa dotkli aj postavenia viacerých dlžníkov a veriteľov a zániku záväzkov. Nasledovali typické zmluvné typy ako kúpa, darovanie, nájom, árenda (t.j. pacht), pracovná zmluva, zmluva o vedení obchodu, spoločenská zmluva, zmierovacie konanie, príkaz a záväzky z bezdôvodného obohatenia.

Dedičské právo

V otázke začlenenia a prijatia dedičského práva do návrhu OZ nemala od začiatku komisia pochybnosti a navrhla ho ako poslednú, piatu časť. Hlavný referent a autor G. Szászy-Schwarz sa mohol pridržať existujúcich skorších návrhov (najmä Telezskyho návrhu z r. 1882). Obsah rozčlenil na všeobecné ustanovenia dotýkajúce sa dedenia, dedičov a ich právneho postavenia. Nasledovala úprava zákonného a závetného dedenia, dedenia zo zmluvy a osobitne bol upravený novší inštitút povinného podielu, ktorého úpravu poznali od prijatia DSP (§ 7). Záverečné ustanovenia upravili následky dedenia a nadobudnutie dedičstva. De-

⁶⁴ Porada stálej kodifikačnej komisie z 29. mája 1897 publikovaná v Zeitschrift für ungarisches öffentliches und Privatrecht, 1898, roč. IV, s. 41.

dičské právo preferovalo dedenie zo závetu pred dedením zo zákona, avšak pri zachovaní zákonných neopomenuteľných nárokov detí, rodičov a pozostalého manžela na povinný podiel.⁶⁵

Záver

Pri záverečnom hodnotení možno rezultovať tak pozitívnu aj negatívnu stránku celého kodifikačného procesu a výsledného produktu v podobe I. (a tiež aj II.) návrhu OZ. Oba návrhy sa pokúsili viac-menej úspešne nájsť vhodný balans medzi modernitou a tradicionalitou, inšpirujúc sa taktiež vtedy už existujúcou domácou dualistickou ale i zahraničnou zákonnou úpravou. Neúspech prijatia prvého uhorského OZ možno vnímať ako politický a odborný debakel úsilia gestorského MS a podeň spadajúcich kodifikačných komisií, ale nedovršenie kodifikácie v podobe uceleného a všeobecného OZ sa negatívne podpísalo na primárnom beneficiantovi prípadného úspechu – uhorskej buržoázii a meštianstve a ostatných sociálnych skupinách (od robotníctva a mestskej chudoby počnúc až po veľkoburžoáziu či inteligenciu končiac). Za nosný a ťažko prekonateľný problém sa považuje neochota vládnuccích vrstiev (aj s podporou časti právnych vedcov ako zástancov historickoprávnej školy), ktorí nevedeli prekročiť tradičné chápanie viacerých právnych inštitútov a tvrdošijne na nich trvali. Nepopierateľne podstatným protiargumentom voči kodifikácii však bola aj ochrana národných právnych tradícií, čiže tradičných prvkov uhorského práva, čo, ako prízvukuje T. Gábris, „*vôbec nemuselo mať nič spoločného s klasickou historickoprávnuou školou.*“⁶⁶ Predovšetkým dominujúce skupiny stredostavovského obyvateľstva a ich politických reprezentantov vtedy ešte nedokázali prijať nové sociálne zámery a potreby podporujúce najmä buržoáziu a jej predstavy o práve a naopak zachovávali tak status uhorskej veľkostatkárskej vrstvy s jej tradičným chápaním práva.⁶⁷ Právny tradicionalizmus, ba až rigorózný konzervativizmus dualistickej doby sa odzrkadľoval nielen vo vyzdvihovanom štátoprávnom usporiadaní tisícročného svätoštefanského Uhorského kráľovstva ale aj v jeho práve, konzerváciou mnohých tradičných, *de facto* stáročných uhorských inštitútov, a to hlavne s prihliadnutím na ich formu, už menej na ich dávno (resp. prinajmenšom od revolúcie v 1848/49) prekonaný a zamietnutý obsah.⁶⁸

Hoci sa veľké kodifikačné dielo prvej občianskoprávnej kodifikácie nepodari-
lo, kodifikačné úsilie uhorskej legislatívy (a za prispenia i právnej vedy) prinies-
lo možno trochu iné, pôvodne vonkoncom nezamýšľané pozitíva: uzákoonili sa

⁶⁵ K obsahu jednotlivých častí možno pozrieť originálne znenie: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete első szöveg*, vydané v novembri 1900 uhorským ministerstvom spravodlivosti.

⁶⁶ GÁBRIŠ, Tomáš. Uhorské feudálne právo spred roka 1800 platné na začiatku 20. storočia a právo-historický romantizmus. In VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel et al. Rakousko-uhorské vyrovnání 1867 a jeho štátoprávni dúsledky v českých zemích a na Slovensku. Sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uhorského vyrovnání. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 120.

⁶⁷ GÁBRIŠ, Tomáš. Snahy o kodifikáciu uhorského všeobecného súkromného práva (1848 – 1918). In VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel et al. Stát a právo v letech 1848 – 1918 ve středoevropském kontextu. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007, s. 69.

⁶⁸ LACLAVÍKOVÁ – ŠVECOVÁ, Pramene práva, s. 135.

napokon aspoň viaceré čiastkové zákony z konca 19. storočia (ba viaceré z nich prešli do r. 1918 aj nevyhnutým novelizačným procesom), napr. v oblasti osobného manželského, obchodného, zmenkového a konkurzného práva. Dodajme, že neprijatím OZ sa nanovo v súkromnoprávnej oblasti posilnilo postavenie obyčaje⁶⁹, no a veľmi pozitívnu reakciu vzbudil I. návrh OZ taktiež u odbornej, právnickej verejnosti.⁷⁰

Zoznam použitých prameňov a literatúry:

Dobová tlač:

- HOFFMANN, Pál. Általános indokok a m.k. igazságügyminiszter megbízásából Dr. Hoffmann Pál egyet. jogt. ur által kidolgozott magánjogi törvénykönyv (Általános rész) tervezetéhez. In *Jogtudományi Közlöny*, 1871, roč. 6, č. 31–32.
- SÁGHY, Gyula. Általános magánjogi törvénykönyvnek tervezete Magyarország számára. In *Jogtudományi Közlöny*, 1871, roč. 6, s. 235–240.
- SUHAJDA, János. Tanulmányok a polgári magánjogi codificatio terén. In *Jogtudományi Közlöny*, 1866, roč. 1, s. 485–486.
- ÖKRÖSS, Bálint. Codificatio. In *Jogtudományi Közlöny*, 1867, roč. 2, s. 97–98.
- SZALAY, László. Codificatio. In *Publicistai dolgozatok Szalay László által. 1839–1844, Pest, 1847*, s. 19–90.
- SZÁSZY-SCHWARZ, Gustáv. A magánjogi törvénykönyvről. Tanulmányok és bírálatok. Budapest, 1909, s. 5–8.
- SZLADITS, Károly. A magyar magánjog jellegváltozásai az utolsó száz év alatt (1840–1940). In *ECKHART, Ferenc – DEGRÉ, Alajos et al. Emlékkönyv Dr. Viski Illés József tanári működésének 40.évfordulójára. Budapest. Stephaneum Nyomda, 1942*, s. 486–495.
- SZLADITS, Károly. Deák Ferencz és mai magánjogunk. In *Jogtudományi Közlöny*, 1903, roč. 42, s. 348–351.
- TELEZSKY, István. Öröklési jog. In *Jogtudományi Közlöny*, 1876, roč. 11, č. 25–52.
- ZLINSZKY, Imre. A magyar magánjogi törvénykönyv tervezetének első (általános) része. In *Jogtudományi Közlöny*, 1871, roč. 6, s. 271–272.
- ZLINSZKY, János. A törvényes örökösödési rend kérdéséhez. In *Jogtudományi Közlöny*, 1876, roč. 11, s. 425–426.

Dobová literatúra:

- DAUSCHER, Anton. *Das ungarische Civil- und Strafrecht nach den Beschlüssen der Judes-Curial-Conferenz*. Wien: Friedrich Manz, 1862.
- LUBY, Štefan. *Obyčajové právo a súdna prax. (Civilistická štúdia zo slovenského práva)*. Bratislava: Nákladom Právnickej fakulty Slovenskej univerzity, 1939.

⁶⁹ Podľa zák. čl. IV/1869 (§ 19) mali uhorské sudy rovnocenne aplikovať obyčaj spolu so zákonmi, vládnymi nariadeniami a podzákonnými predpismi miestnej správy. In PÉTER, László. *The Irrepressible Authority of the Tripartitum*. In BAK, János – BANYÓ, Péter – RADY, Martyn. *Stephen Werbőczy: The Customary Law of the Renowned Kingdom of Hungary in Three Parts (1517)*. Budapest: Central European university, 2005, s. XXI; GÁBRIS, Uhorské feudálne právo, s. 118.

⁷⁰ „Prvé vydanie návrhu pôsobilo svojou početnou materiou plodne aj na odbornú literatúru a tiež na súdnu prax, ktorá prevzala početné názory do svojej judikatúry, hlavne v záväzkovom práve.“ Citované podľa ZEHNTBAUER, *Einführung in die neuere Geschichte*, s. 43.

- PUTZ, Karl. Zur Frage der Rechts-Reception und Codifikation in Ungarn. Wien: Verlag der G. I. Manz'schen Buchhandlung, 1872.
- TELESZKY, István. A általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Öröklési jog. Budapest, 1882.
- TELESZKY, István. A általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Öröklési jog. Indokolás. Budapest, 1883 – 1885.
- ZEHNTBAUER, Richard. Einführung in die neuere Geschichte des ungarischen Privatrechts. Freiburg: Universität-Buchhandlung (Otto Gschwend), 1916.

Monografie a zborníky ako celok:

- BAK, János M. – BANYÓ, Péter – RÁDY, Márton. Stephen Werbőczy: The Customary Law of the Renowned Kingdom of Hungary in Three Parts (1517). Budapest: Central European University, 2005.
- COING, Helmut. Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Dritter band: Das 19. Jahrhundert. München: C.H.Beck, 1982.
- GÁBRIŠ, Tomáš. Dočasné súdne pravidlá Judexkuriálnej konferencie z roku 1861. Monografická štúdia a historickoprávny komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014.
- LACLAVIKOVÁ, Miriam – ŠVECOVÁ, Adriana. Pramene práva na území Slovenska II. (1790 – 1918). Trnava: Typi universitatis tyrnaviensis, 2012.
- LANCZOVÁ, Ingrid. Dejiny právnej úpravy rozvodov na území Slovenska. Praha: Leges, 2019.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:

- ASZTALOS László. Entwicklung der ungarischen privatrechtswissenschaft im Zeitalter des Dualismus. In CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán et al. Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa (1848 – 1944). Budapest: Akadémiai kiadó, 1970, s. 21 – 40.
- BALOGH, Judit. A magyar magánjogi kodifikáció gondolata és az 1848-as jogi forradalom. In MEZEY Barna – VÖRÖS Imre et al., Forradalom vagy reform? Tanulmányok az 1848/49-es szabadságharc állam- és jogfejlődéséről. Budapest, 1999, s. 148 – 160.
- BALOGH, Judit. Debates in Articles (Positions in the Legal Literature on the Possibilities of Private Law Codifikation, 1866 – 1900). In Journal on European History of Law, 2020, roč. 11, č. 1, s. 126 – 137.
- BALOGH, Judit. Österreichisches Recht in Ungarn und in Siebenbürgen: Westeuropäische Einflüsse auf die ungarische Zivilrechtskodifikation im 19.-20. Jahrhundert. In POLASCHEK, Martin – ZIEGERHOFER, Anita et al., Recht ohne Grenzen – Grenzen des Rechts. NY-Wien-Berlin-Paris-Frankfurt/m.-Bern, 1998, s. 123 – 125.
- BÖSZÖRMÉNYI-NAGY, Emil. Erbrecht zur Zeit des Dualismus. In CSIZMADIA, Andor – KOVÁCS, Kálmán et al. Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa (1848 – 1944). Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 413 – 429.
- DÖLEMEYER, Barbara. Zur Kodifikation des Zivilrechts in Europa des 19. Jahrhunderts. In PÉTER, Orsolya Márta et al. A bonis bona discere (Festgabe für János Zlinszky zum 70. Geburtstag). Miskolc. Bíbor Verlag, 1998, s. 329 – 343.
- GÁBRIŠ, Tomáš. Uhorské feudálne právo pred roka 1800 platné na začiatku 20. storočia a právnohistorický romantizmus. In VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel et al. Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku. Sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 108 – 123.

- GÁBRIŠ, Tomáš. Snahy o kodifikáciu uhorského všeobecného súkromného práva (1848–1918). In VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel et al. Stát a právo v letech 1848–1918 ve střeoevropském kontextu. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007, s. 62–76.
- GÖNCZI, Katalin. Juristischer Wissenstransfer von Deutschland nach Ungarn im 19. Jahrhundert. In Ad Fontes. Europäisches Forum Junger Rechtshistorikerinnen und Rechtshistoriker. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 2002, s. 141–160.
- HOMOKI-NAGY, Mária. Das Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch in der ungarischen Rechtspraxis der Richter. In BÉLI, Gábor – DUCHOŇOVÁ, Diana – FUNDÁRKOVÁ, Anna – KAJTÁR, István – PERES, Zsuzsa et al. Institutions of Legal History with Special Regard to Legal Culture and History. Pécs- Bratislava: Faculty of Law University of Pécs, 2011, s. 137–152.
- HOMOKI-NAGY, Mária. Egy új nemzeti kódex szükségessége: megjegyzések a polgári jogi kodifikáció történetéhez. In Jogtörténeti Szemle, 2017, roč. 17, s. 45–48.
- HOMOKI-NAGY, Mária. Die Kodifikation des ungarischen Zivilrechts im 19. Jahrhundert. In MEZEY, Barna et al. Rechtsgeschichtliche Vorträge. Budapest, 2004, s. 3–10.
- HOMOKI-NAGY, Mária. Kodifikáció vagy reformkísérlet. In Győri tanulmányok, 1998, roč. 20, s. 65–73.
- KAJTÁR, István. Deák und die Modernisierungsprozesse des 19. Jahrhunderts. In MEZEY, Barna – MATHÉ, Gábor et al. Nationalstaat – Monarchie – Mitteleuropa. Zur Erinnerung an den „Advokaten der Nation“, Ferenc Deák. Budapest: Verlag Gondolat, 2004, s. 24–33.
- KAJTÁR, István. A dualista kori magyar állam- és jogrendzer a modernizáció fényében. In ANDRÁSSY, György et al. Magyarország a (nagy)hatalmak erőterében. Tanulmányok Ormos Mária 70. születésnapja, Pécs: University Press, 2000, s. 307–320.
- KAJTÁR, István. Tradition und Reform. (Politische Argumentation in den Jahrzehnten des ungarischen Reformzeitalters. In MATHÉ, Gábor – MEZEY, Barna et al. Von dem Vormärz bis zum 20. Jahrhundert. Tradition und Erneuerung in der ungarischen Rechtsentwicklung. Studie zu den Reformen in den 19.–20. Jahrhunderten, Würzburg-Budapest, 2002, s. 12–28.
- LACLÁVÍKOVÁ, Miriam – ŠVECOVÁ, Adriana. Premena uhorského súkromného práva v prvej polovici 19. storočia a jej vyjadrenie v Bratislavskej marcovej (1848). In VOJÁČEK, Ladislav – TAUCHEN, Jaromír – SCHELLE, Karel. Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 211–222.
- MÁDL, Ferenc. Kodifikation des ungarischen Privat- und Handelsrecht im Zeitalter des Dualismus. In CSIZMADIA, A. – KOVÁCS, K. et al. Die Entwicklung des Zivilrechts in Mitteleuropa (1848–1944). Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 87–119.
- NESCHWARA, Christian. Das Geltung des österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches in Ungarn und seinen Nebenländern von 1853 bis 1861. In Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung, 1996, roč. 114, s. 362–375.
- PÉTER, László. The Irrepressible Authority of the Tripartitum. In BAK, János – BANYÓ, Péter – RADY, Martyn. Stephen Werbőczy: The Customary Law of the Renowned Kingdom of Hungary in Three Parts (1517). Budapest: Central European university, 2005, s. XXI.
- SALMONOWICZ, Stanisław. Narodziny nowożytnej myśli kodyfikacyjnej w Europie. In SALMONOWICZ, Stanisław et al. Studia historycznoprawne, Toruń, 1995, s. 82.

SZABÓ, Béla. Deák und das Privatrecht. In *Nationalstaat – Monarchie – Mitteleuropa. Zur Erinnerung an den Advokaten der Nation, Ferenc Deák, MEZEY, Barna – MATHÉ, Gábor et al.*, Budapest: Verlag Gondolat, 2004, s. 124 – 129.

SZAFRAŃSKI, Wojciech. Pojęcie kodyfikacji w ujęciu historycznym. In *WILIŃSKI, Paweł. Prawo wobec wyznań współczesności. Tomus II.*, Poznań: Uni druk Wydawnictwo i Drukarnia, 2005, s. 107 – 113.

Počet slov: 7186

Počet znakov vrátane medzier: 52 752